

UNIDADE 7:

A SEGUNDA GUERRA MUNDIAL

1. Introducción

A **Segunda Guerra Mundial (1939-1945)** foi o conflito máis brutal e devastador do século XX, século que xa asistira a unha Gran Guerra dunhas dimensións antes xamais vistas, pero que a partir de 1939 foron amplamente superadas. O período de entreguerras, no que mesmo chegaron a existir pactos internacionais de renuncia á guerra como mecanismo de solución dos conflitos entre países, non fixo máis que sentar as bases para a futura contenda, representadas polo auxe dos fascismos e aceleradas pola crise de 1929.

A Segunda Guerra Mundial responde ao **modelo de guerra total**, xa que implicou non soamente á economía e sociedades dos países enfrontados, senón tamén á ciencia e á tecnoloxía. Ademais, a guerra interpretouse como unha confrontación entre fascismo e antifascismo, dividido este último en democracias liberais e comunismo soviético. A vitoria destes aliados dará inicio a unha nova época na que o capitalismo e o comunismo se enfrontarán na denominada Guerra Fría.

2. Causas da Segunda Guerra Mundial

A Gran Depresión económica iniciada tras o Crack de 1929 destruíu a feble concordia internacional (a chamada “concordia ilusoria”) e favoreceu o ascenso dos fascismos. Alemaña, Italia e Xapón irán configurando a partir de 1930 **un bloque militar, “o Eixo”, decidido a rematar coa orde internacional** establecida trala Primeira Guerra Mundial e cos seus efectos, que provocaran un sentimento de necesidade de “desquite”, especialmente acusado en Alemaña.

O incremento do militarismo e a tensión internacional na década de 1930 non deixaron de medrar en diferentes escenarios, xerando un clima prebélico:

- Expansión xaponesa en Asia oriental mediante a invasión de China desde Manchuria (onde conformara un Estado títere, Manchukuo), iniciando así a Segunda Guerra Sino-xaponesa.
- Intervencionismo italiano en Etiopía e Albania.
- Participación de Italia, Alemaña e a URSS na Guerra Civil española.
- Política expansionista da Alemaña nacionalsocialista, cristalizada coa militarización de Renania, a anexión (“Anschluss”) de Austria, anexión dos Sudetes (territorio checoslovaco con poboación de cultura xermana) e a ocupación do resto de Checoslovaquia.

Ante esta situación, **a Sociedade de Nacións amosou a súa ineficacia** mentres as potencias liberais europeas buscaron unha política de contención coas potencias fascistas, aceptando a súa expansión. A URSS de Stalin, sumida nun proceso de purgas internas, asinou un pacto de non agresión con Alemaña que alentou o expansionismo alemán polo leste de Europa. A guerra era inminente, e finalmente desencadeouse o **1 de setembro de 1939**, a raíz da invasión de Polonia por parte das tropas alemás.

3. Fases da Segunda Guerra Mundial

A Segunda Guerra Mundial desenvolveuse en prácticamente todo o planeta entre os anos 1939 e 1945. Enfrontou **as potencias do Eixo (Alemaña, Italia e Xapón)** contra os **Aliados (Reino Unido, Francia, a URSS, os Estados Unidos e outros países)**. O conflito pode dividirse en varias fases principais:

3.1. Invasión de Polonia e inicio da guerra (setembro de 1939 - maio de 1940)

O 1 de setembro de 1939, **Alemaña invade Polonia**, aplicando a táctica de **guerra lóstrego (“blitzkrieg”)**, baseada en ataques rápidos e coordinados por terra e aire. Dous días despois, o Reino Unido e Francia declararon a guerra a Alemaña, iniciando a Segunda Guerra Mundial.

Mentres tanto, a Unión Soviética tamén invadiu o leste de Polonia, segundo o pacto secreto asinado previamente con Alemaña (o Pacto Ribbentrop-Molotov). Os polacos foron rapidamente derrotados, e o país foi dividido entre as dúas potencias invasoras.

Durante os meses seguintes, coñecidos como a **“guerra de broma”**, houbo escasa actividade militar no fronte occidental, mentres as diferentes potencias ían reforzado os seus exércitos ante a inminente escalada das hostilidades.

3.2. O avance e as vitorias do Eixo (maio de 1940 – novembro de 1942)

En maio de 1940, Alemaña lanzou unha **ofensiva contra os Países Baixos, Bélxica e Francia**. **Empregando a “blitzkrieg”**, a través dun ataque sorpresa a través das Ardenas, conseguiu rodear ás tropas aliadas e ocupar París en xuño. Francia foi dividida nun norte ocupado e un sur controlado polo réxime colaboracionista de Vichy, presidido polo mariscal Pétain.

Tamén nesa fase, **Alemaña invadiu Dinamarca e Noruega**, asegurando posicións estratéxicas no norte de Europa e evitando un bloqueo marítimo no mar do Norte por parte dos aliados. A Italia fascista de Mussolini decide entrar na guerra en xuño de 1940 ao lado da Alemaña de Hitler.

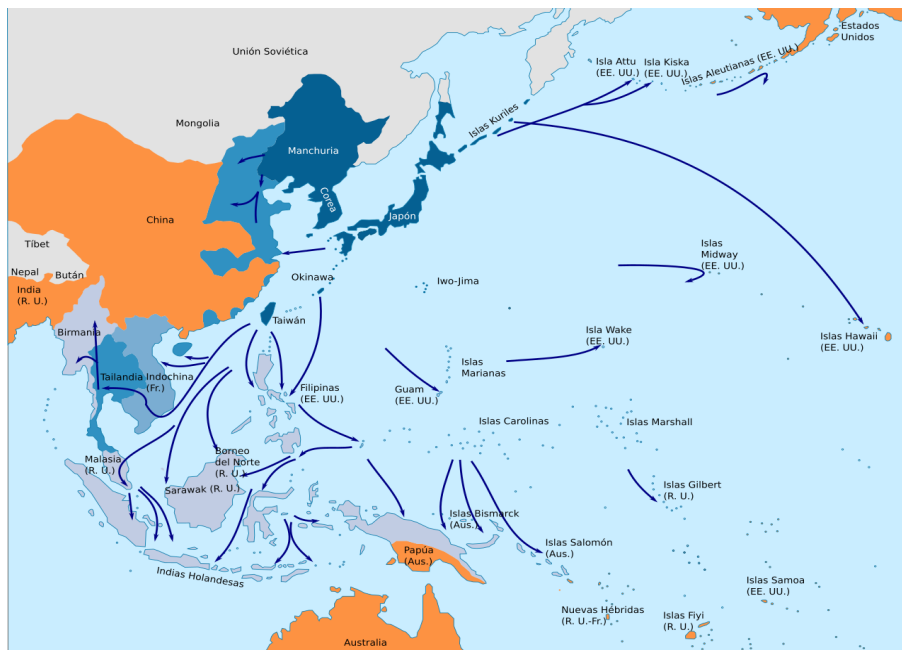
No verán e outono de 1940 Alemaña intenta someter ao Reino Unido mediante bombardeos masivos durante a **Batalla de Inglaterra**. Sen embargo, a resistencia británica, alentada polo seu primeiro ministro, Winston Churchill, e a da súa forza aérea (a RAF) impediron a invasión.

Unha vez asentado tamén o dominio da zona dos Balcáns, e ante as boas perspectivas da marcha da guerra, o 22 de xuño de 1941 Alemaña rompe o pacto con Stalin e inicia a **Operación Barbarroxa, invadindo así a URSS**, malia ao tratado de non agresión asinado anos antes. A ofensiva foi inicialmente exitosa, pero a resistencia soviética, xunto con un duro inverno, freou un avance alemán que pretendía ocupar en pouco tempo Leningrado, Stalingrado e Moscú.

Mentres o Eixo avanzaba en Europa, en Asia **proseguía a expansión imperial de Xapón**, que ocupou boa parte da rexión do Pacífico. Sen embargo, o ataque por sorpresa dos nipóns á base naval estadounidense de **Pearl Harbor**, en Hawaii, provocou a **entrada dos Estados Unidos na guerra** dentro do bando dos Aliados.

Así, este conflito convertíase adefinitivamente nunha guerra global, con combates en Europa, África, Asia e o océano Pacífico.

3.3. A ofensiva dos Aliados (novembro de 1942 – xuño de 1944)

O ano 1942 marcou un punto de inflexión no desenvolvemento da Segunda Guerra Mundial. No norte de África as tropas aliadas, lideradas por británicos e estadounidenses, lograron vencer ao exército alemán comandado por Rommel na **batalla de El-Alamein**, asegurando o control de Exipto.

Na zona do Pacífico, os Estados Unidos derrotaron a Xapón na **batalla de Midway**, freando así a súa expansión.

En territorio soviético, a **batalla de Stalingrado** (1942-1943) foi decisiva. Tras meses de combate brutal, o exército alemán foi finalmente derrotado, comezando a súa paulatina retirada na fronte oriental.

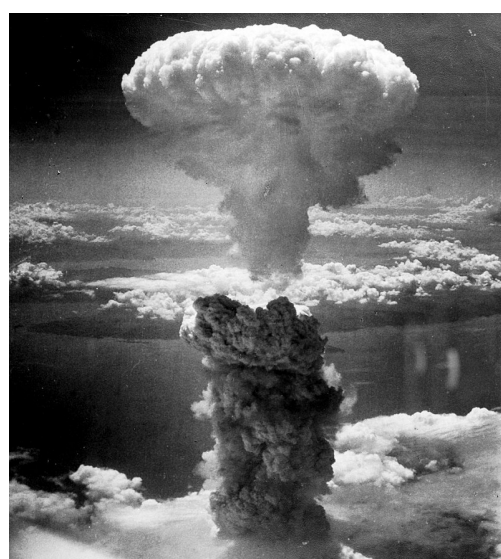
Todos estes éxitos permitiron aos Aliados recuperar a iniciativa militar, e a partir do ano 1943 comezan a avanzar por distintas fronte de batalla. No mes de xullo de 1943 as tropas angloamericanas desembarcaron na illa italiana de **Sicilia** e, pouco despois, pasaron á **Italia** continental, provocando a caída de Mussolini. Aínda que Alemaña ocupou o norte de Italia, creando alí un réxime afín comandado polo propio Mussolini (a República Social Italiana), o avance aliado continuou imparabilmente desde o sur cara o norte.

Mentres tanto, a **URSS lanzou varias ofensivas** que expulsaron aos alemáns de boa parte do seu territorio e comezaron a avanzar cara a Europa oriental.

3.4. A fin da Segunda Guerra Mundial (xuño de 1944 – setembro de 1945)

O 6 de xuño de 1944 tivo lugar o **Desembarco de Normandía (“o Día D”)**, unha operación a gran escala que permitiu a entrada das tropas aliadas en Francia. En poucas semanas tivo lugar a “liberación de París”, avanzando cara o territorio alemán, que foi sistematicamente bombardeado, arrasando cidades como Dresde ou Hamburgo.

No leste, o Exército Vermello continuou avanzando ata que xa en abril de 1945 chegou a Berlín, onde un asediado **Adolf Hitler se suicida o 30 de abril**. Poucos días despois, o 8 de maio de 1945 **Alemaña asina a súa rendición** incondicional, chegando así ao seu fin a guerra en Europa.

Malia a derrota alemana, Xapón continuaba loitando en Asia. Os combates nas illas do Pacífico estaban sendo moi duros e moi custosos en vidas humanas polo que, para forzar a rendición xaponesa, os Estados Unidos lanzaron dúas bombas atómicas sobre as cidades de Hiroshima (6 de agosto) e Nagasaki (9 de agosto). Finalmente, o **2 de setembro de 1945**, Xapón asina a súa rendición, **poñendo fin así á Segunda Guerra Mundial**.

4. Consecuencias da Segunda Guerra Mundial

Un conflito das enormes dimensións da Segunda Guerra Mundial tivo consecuencias moi importantes en todos os ámbitos:

→ Desde o punto de vista **demográfico**, a guerra causou **máis de 50 millóns de mortes**, sendo

as áreas máis afectadas Europa oriental (sobre todo a URSS, Alemaña e Polonia) e China. Boa parte das vítimas corresponden á poboación civil, que se viu moi afectada pola xeneralización de tácticas militares como os bombardeos masivos ou a persecución de xudeus e minorías étnicas, sobre todo por parte do nazismo.

- Desde o punto de vista **económico**, a guerra supuxo a orientación de toda a economía dos contendentes ás demandas bélicas. Ao remate da contenda, **arredor do 50% da capacidade produtiva de Europa e Xapón desaparecera** como consecuencia directa da guerra, xa que as infraestruturas industriais máis importantes e cidades coma Hiroshima, Nagasaki, Stalingrado, Dresde, Varsovia, Rotterdam, Berlín, etc. foran completamente arrasadas. A agricultura tamén se viu negativamente afectada, o que causou desabastecemento, fame e enfermidades. Sen embargo, a economía de países que non experimentaran directamente a contenda no seu territorio, como Estados Unidos, Canadá ou Australia asistiu a un crecemento debido as exportacións a unha Europa devastada. **A hexemonía económica estadounidense consolídase** na posguerra mundial.
- Desde o punto de vista **científico e tecnolóxico**, a guerra acelerou innovacións no sector armamentístico, pero tamén no conxunto da ciencia e da tecnoloxía, **desenvolvendo avances** como o radar, mecanismos informáticos, a produción masiva de medicamentos, a xeneralización de novas fibras téxtiles... Destacada especialmente a **bomba atómica**, que marca o comezo dunha nova era na que a capacidade destrutiva acadada polo ser humano pode poñer en perigo a súa propia supervivencia como especie. O uso das innovacións científicas e tecnolóxicas cunha orientación bélica ou xenocida provocou unha crise filosófica e moral polos seus devastadores efectos.
- Desde o punto de vista **político**, a Segunda Guerra Mundial vai poñer de manifesto a **debilidade das potencias imperialistas europeas (Gran Bretaña e Francia)**, o que fomentará os **movementos de independencia das súas colonias** ao longo da segunda metade do século XX. A debilidade política de Europa contrasta co xurdimento de **dúas superpotencias, Estados Unidos e a URSS**, nunha bipolaridade que xa comezara a forxarse nas Conferencias de paz de Yalta e Potsdam. Tras vencer na guerra, ambas potencias comezarán un enfrontamento ideolóxico a gran escala encabezando, respectivamente, o bloque occidental ou capitalista e o bloque oriental ou comunista na denominada **Guerra Fría**. Este conflito, que debe o seu adxectivo a que non chegaron a unha confrontación directa, condicionará totalmente as relacións internacionais na segunda metade de século.

Coa finalidade de artellar un espazo para a diplomacia, a Sociedade de Nacións substituírase pola **Organización das Nacións Unidas (ONU)**, fundada na Conferencia de San Francisco (entre abril e xuño de 1945).

4.1. O Holocausto

A Segunda Guerra Mundial foi o contexto no que a Alemaña nazi activou un **programa de exterminio a gran escala que afectou principalmente á poboación xudía**, pero que tamén supuxo a persecución e exterminio de minorías como a poboación xitana, os eslavos ou grupos determinados pola súa orientación sexual (homosexuais) ou características físicas ou psíquicas (discapacitados). As teorías de superioridade racial do nazismo tomaban forma nunha política de persecución e eliminación das consideradas razas ou grupos inferiores. A esta política de asasinato organizado déuselle o nome de **“Solución final”** na Conferencia de Wannsee, organizada por líderes nacionalsocialistas como Reinhard Heydrich.

A segregación e persecución dos xudeus comezara no inicio do III Reich, destacando as Leis de Nuremberg. Despois comezou o proceso de “arianización”, no que destacará a “Noite dos cristais rotos” (“Kristallnacht”), na que se saquearon sinagogas, vivendas e negocios xudeus. Co inicio da guerra e a expansión alemá cara o leste de Europa a persecución acentuouse máis, con envíos masivos de poboación a campos de concentración e a creación de guetos en cidades.

En 1942, ao aplicar a “Solución Final”, os **campos de concentración** (como Auschwitz ou Mathausen), que actuaban ata o momento como centros de traballo forzoso e de tortura e represión, orientáronse prioritariamente ao exterminio da poboación xudía de toda Europa. Ao final da guerra calcúlase que foran asasinados ao redor de 6 millóns de xudeus. Estes crimes foron xulgados entre 1945 e 1946 nos **Xuízos de Nuremberg**.